

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/44377>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

venster sluiten

Laten we klokgebeier koesteren

Door: redactie

4-9-07 - 00:00

De irritatie over klokgelui komt voort uit culturele onthechting, niet uit oprukkend heidendom. De klok hoort gewoon bij onze cultuur, betoogt Sible de Blaauw....

Een Tilburgse rel over het luiden van klokken (Binnenland, 28 augustus) dreigt een cultuurpolemie van een onzuivere soort te worden: een strijd waarin op potsierlijke wijze de multiculturele samenleving, de integriteit van de seculiere maatschappij en de religieuze tolerantie in het geding worden gebracht.

De Tilburgse klokkenluider en zijn collegapastoor uit Oss zien de klokken als wapen tegen oprukkende heidenen die christenen het zwijgen proberen op te leggen. Aan de andere kant werpen overlastslachtoffers zich op als voorstanders van religieuze gelijkheid, door te wijzen op de beperkingen waaraan de oproepen tot gebed vanaf minaretten zijn gebonden, of door te waarschuwen voor het gevaar van ingeblikte muezzins op alle straathoecken.

Naar mijn stellige indruk hebben de meeste Nederlanders helemaal geen hekel aan klokken. Het geluid van klokken wordt nog steeds ervaren als een vanzelfsprekend onderdeel van onze cultuur. Gegoten bronzen klokken, die bewegend geluid kunnen worden en vanuit een toren hun klank over een wijde omgeving kunnen verspreiden, zijn niet typisch Nederlands, maar wel typisch West-Europees. Ze werden voor het eerst gebruikt in de vroegste Middeleeuwen in landelijk gelegen kloosters, waar ze een grote praktische, en daardoor spoedig ook een bijzondere symbolische betekenis hadden. Dorpen en steden namen dit effectvolle instrument voor de geleiding van het dagelijks leven in de kerk en in de wereld graag over.

De muzikale perfectionering van de klok is een West-Europese prestatie, die het gebruik ervan buiten de noodzakelijke functies van oproep en tijdsaanduiding heeft bevorderd. Het in de vroegmoderne periode in de Nederlanden ontwikkelde carillon van harmonisch gestemde klokken luisterde het stadsleven op.

Klokken behoren bij uitstek tot de collectieve sfeer. Iedereen in de omgeving van een toren was vertrouwd met dezelfde uurslag, met dezelfde luidingen voor kerkdiensten of voor bijzondere gebeurtenissen. Het zwijgen van de klokken door rouw, roof of ongerief kon een gevoel van ontheemding teweegbrengen. Het klankkarakter van bepaalde klokken en het tijdsritme waarin ze tot spreken werden gebracht, maakten ongemerkt deel uit van de identiteit van een dorp, wijk of stad.

De koppeling aan een uurwerk voor het markeren van de tijd is wellicht de meest objectieve vorm van klokgeluid. De verbinding is zo vanzelfsprekend dat het woord klok van de luidklok is overgegaan op het uurwerk en de wijzerplaat.

Toen de klokken ontstonden, was er geen scheidslijn tussen het religieuze en seculiere leven, tussen geloof en wereld. 'Ik beweene de doden, ik roep de levenden en ik verdrijf de bliksem' luidde de inscriptie op tal van middeleeuwse klokken: menselijke gevoelens, christelijk geloof en heidense magie gingen samen in één klank. Klokken hebben nog steeds die meerduidige functie. Een seculiere, zoals het tijdluiden of het luiden bij burgerlijke feesten. Vaak heeft klokgelui echter een religieuze connotatie: het roept op tot de kerkdienst of begeleidt godsdienstige feesten en rites de passage.

Al deze functies kunnen door dezelfde klokken worden uitgevoerd. Zoals de klank van een klok is opgebouwd uit een uniek samenstel van tonen, zo kan de beleving ervan zich op verschillende lagen van het emotionele spectrum afspelen. Eenzelfde klok kan droef klinken of vreugdevol. De klokkenklank is tijd- en plaatsoverschrijdend. Als de klok daarom 'religieus' wordt gevonden, dan gaat het wel om een zeer open religiositeit, die ruimte biedt aan vele schakeringen van menselijke ervaring.

Het gebruik van klokken heeft altijd in een flexibele relatie tot de maatschappelijke context gestaan. In de 19de eeuw werd er minder geluid, om burgers die door epidemieën veel geliefden moesten begraven, niet te demoraliseren. De laatste decennia is juist sprake van een lichte intensivering van een zinvol gebruik van luidklokken, zoals in Utrecht, waar het festival Oude Muziek door alle dertien domklokken wordt ingeluid.

De irritatie over klokgelui heeft niets met oprukkend heidendom te maken, maar wel met culturele onthechting. De vervreemding van de eigen wortels, het verlies aan sensibiliteit voor en kennis van het eigen verleden zijn gevolgen van maatschappelijke veranderingen die veel omvattender zijn dan de secularisatie. Daarbij komt in Nederland nog eens de dwangmatige behoefte tot onafhankelijkheid van autoriteiten, vooral wanneer die geestelijk gezag voorstaan. Zo kunnen klokken, die eeuwenlang het menselijk leven ruimhartig hebben begeleid en opgeluisterd, opeens gehoord worden als autoritaire stoorzenders.

De pastoors zouden het culturele erfgoed van de klokken niet moeten inzetten in een misplaatste Kulturkampf, maar op een manier die evenzeer door maatschappelijke consensus als door religieuze traditie wordt gedragen.

De Persgroep Digital. Alle rechten voorbehouden.